

10. Там само. Арк. 92 зв.
11. Там само.
12. Там само. Арк. 92 зв. – 93.
13. Там само. Арк. 93.
14. Там само.
15. Там само. Арк. 94.
16. Там само. Арк. 94 зв. – 95.

УДК 94(477.44)«1918»

**Ігор Ратушняк,**  
м. Вінниця

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ГУБЕРНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПОДІЛЛЯ У 1918 РОЦІ**

***Анотація.** У статті розглянуто деякі аспекти культурної політики на рівні Подільської губернської адміністрації Української Держави (квітень-грудень) 1918 року. Особлива увага приділена взаємодії старост з громадськими і освітніми організаціями.*

***Ключові слова:** Українська Держава, Поділля, культурна політика, губернський староста, С. Кисельов.*

Одним із актуальних завдань вітчизняної науки є вивчення культурної політики регіональних органів влади у добу Української Держави 1918 р. Окремі питання, які чіпають дану проблему висвітлювали А. Антонішин [1], О. Бачинська [3], О. Завальнюк [5], С. Калитко [7], О. Кравчук [8], О. Малюта [9], та ін. Однак, нові факти та методи цієї політики потребують подальших досліджень на основі аналізу конкретних адміністративно-управлінських рішень.

Мета даної статті – розглянути деякі напрямки культурної політики губернської адміністрації Поділля в період Української Держави квітень-грудень 1918 р.

З проголошенням гетьманом П. Скоропадським Української Держави основні риси культурної політики були окреслені в урядовому повідомленні від 10 травня 1918 р. «...уряд,...буде в той

же час рішуче переводити в життя ідею дальшого і всебічного розвитку української національної культури, забезпечення прав української мови в школі, державних і громадянських установах і закріплення всіх форм української державності» [13, с. 76]. Цей процес на Поділлі мала впроваджувати місцева управлінська інституція. Керманичем її – губернським старостою – гетьман 13 травня 1918 р. призначив Сергія Кисельова (1877-1937 рр.). Він був за освітою правником, працював в судових установах, мав досвід управлінської діяльності (у 1912-1917 рр. – голова земської управи міста Проскурів, в 1917-1918 рр. – в. о. Проскурівського повітового комісара та голова повітової продовольчої управи). За соціальним статусом С. Кисельов був службовцем, мав маєток у с. Заруддя (322 десятини землі) [11, с. 190]. Розуміючи специфіку регіону керівник адміністрації намагався впливати на розвиток культурної політики. Попри загальновідомі досягнення культури які мали підтримку від центральних органів влади, втілення її ж напштовхувалося на складності революційного стану в державі, авторитарний характер політичного режиму та аграрну складову краю. 12 травня заступник міністра внутрішніх справ М. Воронович повідомив губернському старості щодо заборони проведення без згоди влади будь-яких громадських зібрань [10, с. 87]. Кисельов в одному зі своїх перших розпоряджень, від 23 травня - повітовим очільникам зазначив, що до нього дійшли чутки про закриття місцевою владою селянських спілок, але, якщо ці спільноти мають просвітницьку мету: « то лічу, що закривати їх не слід, но треба мати наглядання за тім, щоб ніхто з членів спілки не вів шкідливої агітації...» [14, арк. 3].

Як правник, події в губернії Кисельов оцінював з точки зору не лише їх громадського значення, але й необхідності дотримання формальності. Так, 14 травня 1918 р. Вінницька міська дума ухвалила постанову про передачу приміщення «Мурів» (комплексу оборонних і сакральних споруд 17-18 ст.) створеному Подільському обласному художньо-промислового, науковому музею. 24 травня 1918 р. єпископ Подільський і Брацлавський оскаржив рішення думи Кисельову як неправове на тій підставі, що постановою думи від 2 травня 1914 р. приміщення «Мурів» були передані

## **І всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція**

---

епархіальному управлінню. 26 травня 1918 р. Кисельов у листі голові думи не погодився з її рішенням від 14 травня, яке незабаром було опротестоване у Кам'янець-Подільському окружному суді [10, с. 16]. Вирішити питання з «музеєм» за гетьманату так і не вдалося.

Найбільш складні взаємини були між старостами повітів та осередками товариства «Просвіта», головою якого на Поділлі у липні обрано Є. Шманкевича [16, арк. 22]. Керівник губернії погоджував дозволи щодо проведення зборів, публічних лекцій тощо за умови дотримання заборони обговорювати на них політичну ситуацію. Так, Кисельов дозволив провести в Кам'янці 7 липня збори «Просвіти» за умови, що на них не розглядатимуться політичні питання [18, арк. 191]. Цікаво, що 11 липня губернський староста дозволив «читання» 12 липня в «Просвіті» Кам'янця лекцію Д. Донцова «Культура примітивізму. Основні елементи російської культури» [18, арк. 218]. Проблемою для «просвітян» став наказ старости С. Кисельова від 18 липня 1918 р. про нагляд за членами «Просвіт», яких підозрювали у розповсюдженні прокламацій «Селянська Грамота», все це ускладнювало і так не прості взаємини між власниками маєтностей і селянами. Нерідко члени «Просвіти» підозрювались в антидержавній діяльності. Згідно наказу «встановлювався жорсткий нагляд за членами товариства «Просвіта», було проведено обшуки в товаристві і на друкарнях» [1, с. 103].

7 серпня 1918 р. Губернський староста наказав ольгопільському повітовому очільнику А. Тітаренку не перешкоджати «Просвітам» в постановці вистав українською мовою [17, арк. 37]. Натомість у відповідь, Тітаренко зазначив, що він корінний українець з Полтавщини, не забороняв ставити вистави українською мовою, а «Товариство «Просвіта» взагалі, як видно з отриманих мною від Губернського Начальства шифрованих телеграм і розпоряджень, займається агітацією. Розповсюджуючи серед населення прокламації «Селянської Спілки», що закликають до повстання проти Гетьманського уряду і австрійських частин, а також до побиття і знищення поміщиків і їх майна» [17, арк. 38-38 зв.]. Натомість, кількість навчальних закладів у Ольгопільському повіті зростала. Так, у 1917-1918 н. р. було 219 нижчих і вищих початкових

шкіл, а 1918-1919 н. р. – 232 початкові школи, плюс в повіті діяло 7 середніх навчальних закладів. Цікаво, що на початку навчального року в Ольгополі за сприяння місцевого старости та міської думи розпочав діяльність новий освітній заклад – чоловіча гімназія, на забезпечення якої було заплановано щорічно асигнувати кошти в розмірі 2 тис. крб. Серед шкіл діяли також навчальні заклади національних меншин. У 1917-1918 н. р. в повіті діяло 19 польських початкових шкіл [11, С. 261].

Адміністрація в особі Кисельова активно відгукнулась на «прохання» Міністерства Народної Освіти від 29 червня 1918 р. щодо відкриття мережі нових шкіл «різних типів», та пошук відповідних приміщень для розміщення, учнів [15, арк. 29]. Так після довгих обговорень з освітянами та військовиками (включно з австро-угорським командуванням) 26 липня 1918 р. керівник губернії зазначає «...З огляду на те, що в цих помешканнях необхідно вчасно зробити ремонт, щоб мати змогу приступити до шкільної праці, прошу розпорядження, аби Австро-Угорські і Українські військові частини негайно звільнили на Поділлі усі будинки шкіл, які займали ці частини » [15, арк. 26]. Відповідні звернення були 2 серпня 1918 р. до австрійського коменданта м. Проскурів, щодо звільнення усіх шкіл у місті від «постою» військ [15, арк. 28]. 16 вересня 1918 р. в зверненні до завідувача електричної станції в м. Кам'янці-Подільському, Кисельов наголошує: « З огляду на те, що в усіх учбових закладах заняття будуть відбуватися в вечірній час, прошу вас потурбуватися щодо повного освітлення усіх приміщень де будуть заняття » [15, арк. 49]. 12 вересня 1918 р. звернення до Вінницького повітового старости (П. Гусаков), щодо асигнування коштів на ремонт чоловічої міської гімназії в м. Жмеринка [15, арк. 43].

Безумовно, головною подією в культурному житті краю стало 1 липня 1918 р., коли був відкритий Державний український університет [2, с. 255]. 6 липня в Кам'янець-Подільський приїхав новопризначений ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету І. Огієнко. У цьому ж місяці він відвідав С. Кисельова. І. Огієнко згадував про певний скептицизм очільника губернії у питанні можливості створення вищого навчального

закладу у місті: « ... В розмові староста запитав, чи ж дійсно проф. Огієнко вірить у те, що можна створити український університет» [6, с. 97]. Перший у краї вищий навчальний заклад – Кам'янець-Подільський державний університет відкрито 22 жовтня. Це вважається найголовнішим здобутком культурної політики гетьманату на Поділлі. Губернський староста надавав допомогу у підготовці до відкриття університету [12, с. 135]. Інформацію про це підтверджують спогади викладача цього навчального закладу Л. Білецького. Критикуючи ставлення, «яке виявляли вищі місцеві російські урядовці, російська бюрократія до укр[аїнського] університету» він зазначає: «Зате цілком инакше відношення спостерігалось з боку старости Подільського Кисільова, який дуже багато допоміг в справі організації Університету ... і пішов так далеко назустріч нашому святі, що проголосив 22 жовтня навіть національним святом м[іста] Кам'янця, а шкільна влада оголосила це свято як найбільше шкільне свято цілого Поділля» [4, с. 140].

Отже, Подільська губернська адміністрація очолювана С. Кисельовим в повній мірі підтримувала основні напрямки культурної політики в регіоні, як щодо українців так і національних меншин. Попри складність ситуації пов'язаної з революційними подіями, місцева влада сприяла українському культурному розвитку. До здобутків у цьому можна віднести підтримку відкриття університету, унормування процедури скликання «Просвіт», допомога у відкритті навчальних закладів. Недолік діяльності адміністрації полягав у надмірному контролі влади над проведенням культурно-освітніх заходів.

### **Список використаних джерел та літератури:**

1. Антонішин, А. Розвиток освіти на Поділлі в Українській Державі (1918 р.) / А. Антонішин // Матеріали XII Поділ. історико-краєзнав. конф., 22–23 листоп. 2007 р.: 90-річчю Укр. нац.-демократ. революції, 70-річчю утворення Хмельниц. обл. присвяч. / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т ім. Івана Огієнка [та ін.]; відп. ред. Л. В. Баженов. – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 174–185; Діяльність просвітніх організацій на Поділлі в добу гетьманату

П. Скоропадського // Вісник КНЛУ: Серія: Історія. Економіка. Філософія. К., 2009. Вип. 15. С. 100-106.

2. Алтухова О. Освітні процеси на Поділлі за часів Гетьманату. // Студії з архівної справи та документознавства. К., 1999. Т. 5. С. 251-256.

3. Бачинська О. М. Порядок отримання дозволів на культурно-мистецькі заходи за Гетьманату П. Скоропадського : (на прикладі Поділля) / О. М. Бачинська // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2014. – Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. – С. 214-225; Бачинська О. М. Культурно-мистецька Вінниця у добу Гетьманату П. Скоропадського / О. М. Бачинська // Віннич- 146 чина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження: матеріали XXV Всеукр. наук. історико-краєзнав. конф., 11-12 жовт. 2013 р., м. Вінниця. – Вінниця, 2013. – С. 325-331.

4. Білецький Л. Т. Мої спомини (1917-1926 рр.) / Л. Т. Білецький – Кам'янець-Подільський: «Медобори-2006», 2013. – 239 с.

5. Завальнюк О. М. Збудування університету у Кам'янці-Подільському (1918 р.) // Краєзнавство. – К., 2000. - № 1-2. – С. 201-208; Завальнюк О. М. І. І. Огієнко і створення Кам'янець-Подільського державного українського університету // Краєзнавство. – 1999. - №1-4. – С. 24-30.

6. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) 0 3 8 Рятуння України / Упоряд., авт. передм. і комент. М. С. Тимошик. — К.: Наша культура і наука, 2005. — 464 с.

7. Калитко С. Л. Початкова і середня освіта на Поділлі у 1917 – навесні 1918 рр. за спогадами В. Приходька / С. Л. Калитко, О. М. Кравчук // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка; голов. ред. П. Т. Тронько. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Т. 16: Матеріали круглого столу «Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі», 22 жовт. 2010 р., м. Кам'янець-Подільський. – С. 91-103.

8. Кравчук О. М. Здійснення національно-культурної політики Гетьманату на Поділлі в 1918 р. / О. М. Кравчук //

## **І всеукраїнська міждисциплінарна науково-практична конференція**

---

Вінниччина: історія і сучасність: до 70-річчя створення Вінниц. обл. – Вінниця, 2002. – С. 30–38.

9. Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.) / О. Малюта – К., 2008. – 840 с.

10. Подільський губернський староста Сергій Кисельов (1877–1937) у документах епохи / Автори-упорядники: О. М. Кравчук, І. І. Ратушняк, К. В. Завальнюк – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 282 с.

11. Ратушняк І. Адміністративні заходи Подільського губернського старости С. І. Кисельова // Державник і Держава: до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України. Зб. Наукових праць / Редкол.: Г. Папакін (голова) та ін.; упоряд. Д. Гордієнко та Л. Бевз. – К., 2018. – 240 с.; Ратушняк І. І. Діяльність адміністрації Української держави в Ольгопільському повіті Подільської губернії. // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Наук. збір. Сер. Історична. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 14. С. 256–263.

12. Свято відкриття Кам'янець-Подільського державного українського університету: Дослідження. Документи. Матеріали / Укладач, автор переднього слова і досліджень О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 280 с.

13. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах. / Упоряд. Р. Пиріг (керівник) та ін. – К.: Темпора, 2015. – Т. 2. – 442 с.

14. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО). – Ф. 1793, оп. 1, спр. 3.

15. ЦДАВО України, ф. 1793, оп. 1, спр. 5.

16. ЦДАВО України, ф. 1793, оп. 1, спр. 94.

17. ЦДАВО України, ф. 1793, оп. 1, спр. 104.

18. ЦДАВО України, ф. 1793, оп. 1, спр. 139.